

Олесь Ульяненко

СТАЛІНКА

Харків
«Фоліо»
2026

ЧАСТИНА ПЕРША

Першим, розкарячивши ноги, сапонувши ніздрями, невтримно, мовби сновида, калатаючись межі упрілими, окатими стінами каналізаційного ходу — глухота погорі — у сліпоті віконця угледів джергаве сонце Лопата; він мляво, телям промукав, з потугою розвів руками, зірвавши із за-дерев'янілих уст «охах», — і той вихоплений з поночі вигук, і те «охах» злилися з хлюпотінням води; відтак Лопата обтер на підборідді слину, прошкабарчав крізь жовті, гнилі пеньки зубів, вкотре пойорзав всохлими пальцями підборіддя, шикнув, зачепився об металеву трубу і беркицьнувся у баюру брунатного місива. Лорд ізрозгону наскочив на сутулу, прогнуту хребтину Лопати: бруківкою, по перевернутій мушлі міста, — місто вгадувалося злинялим вечірнім полотнищем неба, — бруківкою знадвору на дріб гороху билися кроки; надокучливо, але все ж таки радо, навіть по-новому вуркотіло для Лорда — як біля моря — виїденою мушлею: бемкання вежового годинника, запустілі артерії вулиць зі слизнявою сльотою, покритих по-ніччю, шарудіння змоклих газет і яскраво розтягнуті смуги світла; коли вони втікали з Лопатою — дощ шамрував зранку, тож куца, зашмугляна пам'ять Лорда прищилася двома півкулями, затьмареними галоперидолом, ворущилася у передосінній сльоті і початком кінця висотувалась тонкою ниткою коридору, — вмент він, Лорд, бачив той коридор, свіжовифарбуваний коридор, що навертав

на затьмарений розум думку. Це найважче натужитись думати; але в каналізаційній трубі до Лорда повернулося, тільки — не чого хотів, а — від чого тікав: біла будівля божевільні за номером п'ятим, як сукроватились від води заґратовані шиби, а божевільні й побожеволілі од галоперидолу, — будівлі за номером п'ятим, — вилизували із піднебіння рештки їжі, декілька разів пережовували, тирлючись на дивані — єдиному на всю палату й коридор, і ті, котрим не пощастило зайняти місце, човгикали із кінця в кінець: самітні свічки у тумані нейролептиків; а дерева прогиналися вітром, оббризкуючи стіни страпатими тінями; побожеволілі втихали, скляно причаровані дійством природи за ґратами. І не знати про що думки: сніданок з прогірклого маргарину, ріденький чай. І старий жид у півкулях мозку; старий у довгополому халаті крадькома витягував складеного учетверо шматка паперу, огризком олівця щось занотовував. Власне, перед Лордом із перших же днів постало: тут, у божевільні, не треба думати, бо думають усі; він, Лорд, був найбільш думаючою людиною, — в цьому медперсонал помічав щось зверхнє, що-правда, Лорд тішився першими днями з того, що не такий, мовляв, недоумок, ні вам, придуркам, до мене, ні мені до вас; та, певне, оте нотування старого жида навернуло на втечу, коли вже Лорд зовсім сомнамбулою переставляв ноги, споглядаючи тільки, як осінь по вікнах — голо і падлюче в'їдається, і відтоді Лорд почав придивлятися до старого жида Бушгольца, що завше осторонь — чи то дурень, чи ні те ні се; божевільня прокидалася о пів на шосту, — хворі не вставали, а санітарам уривався терпець, тож перекидали просмерділі матраци: хворі й побожеволілі лежали пластом, купи тіл ворушилися, жвавіші топтали і били ногами геть нерухомих, а потому всі гуртом перлися до виходу, пускаючи прозоре плетиво слини. Медперсонал відкривав убиральню всього на пів години — знімалися

ручки на дверях, ховалося все, що коле і ріже; дорога до вбиральні ще задовго до оправки вимащувалась жовтими калюжами сечі; санітари, дебели хлопчаки з медучилища, практиканти, сонно, нудьгуюче поглипували на той рей-вах: як нишпорять прозорі подобі людей у баках сміт-тезбірників, вишукують недопалки, шматочки незагид-женого паперу. Лорд — неосліплим, невтомним оком спостерігав за усім цим, на ту пору розжившись циклодо-лом, наполовину розгальмований, — циклодол здобув у старого Бушгольца: «Я вот што вам скажу, маладой человек: вручіте себя в руки Богу, а глотайте лучше вот это, што я вам дам, і не глотайте то, што дают врачи, і найдіте себе товарища, ілі ви імеете возможность стать похожим на етіх...» — говорив старий, стоячи спиною до Лорда: ви-білене лице плавало у вичищених кахлях; хилитав полами синього халата, котрі видавалися тільки довгостроковим в'язням божевільні за номером п'ятим, і щось занотовував на цупкому картоні. Побожеволілі — потилиця в потили-цю — канючили недопалки, попоїсти, оживали на пого-ду, — цю пам'ять Лорд не хотів тримати, і тільки в каналі-заційній трубі, згодом, відчув жах усього, що творилося по той бік божевільні, — де впевнено шаркотіли кроки — сви-стіла пуста; і першим до втечі було те, коли пантякуватий Лорд надібав каналізаційного люка, а з часом, зазнайо-мившись із Лопатою, добрав, що люк виводив донизу, куди його, Лорда, супонили на кафедру медінституту для досві-ду і досліду майбутніх лікарів-психіатрів. «Ви не очень пронимайтесь етім, маладой человек... ви попалі в таке місце, што нікто даром і ні за што не попадает, — говорив старий. — Ведіте сібя умно, но не заумно — ви понімаєте...» Лорд тямив, але тягнув своїє, — єдиному чоловікові з па-лати, йому снилися сні, єдиному хотілося жінки й свободи. На кафедрі «канав» під дурника, годинами ніс усіляку аби-щицю, — за напученнями старого. «Во, такіх би дураков

побольше», — шепотілися по кутках молоді медички; Лорд перекидався анекдотами на закиди про «манію переслідування», «антігосударственный переворот», а сам на розумі: чавунний каналізаційний люк. «А вам жінці не хочеться?» — голов лікар із-за скелець окулярів лупає сірими, короткозорими очима. «Сульфазину, тільки про сульфазин, доктор, мрію», — відкидав. «Подлец», — шмаркав од вічної нежиті лікар, шурхав рядами отупілих хворих, що на дивані вигойдувались в одному й тому ж ритмі, — підходив до санітарів, жваво тупцював ногами, реготав лошаком, розповідав анекдота; перестрибом біг, брав у сестрички Наді — худа мов скіпка — білу пластмасову дощечку і щось швидко витирав гумкою і креслив олівцем. Загодя довготелесого Лорда тягли, гепали кулаками у спину; помічніш затягували у гамівну сорочку, — волоком до лежачої палати; доки тягли, кахля густо рясніла кривавими плямами; відтак «під голкою» він злигався з Лопатою, що з ревності пристрелив дружину і, прикручений до ліжка, тіпався од надмірної дози сульфазину, «харашо, хаашо, хаашо» вистрьопаними губами ворухив у повітрі, наче якесь закляття, — викидав із нутра скарги до санітарів у зачовганих халатах: «...вона лежить, а з дула дим... тоненький дим... цівочкою по землі, по травичці... сизий дим... вона вночі приходить, тихо ступає, приходить і говорить, а я мовчу, бо нема сказати чого... нема... і зараз приходить... приходить...» А сусід через хату, гомосексуаліст Бронька, клепавав язиком: прокрався, мовляв, а потому пристав до секти Єговітів, пробував стужити горе у постах і молитвах та суспільному зляганні — Бронька навіть знімав штани і показував, як ото воно приблизно відбувалося; якимось дивом Лопату не засудили: «Да-а, Лопата, — під'юджував Лорд, — хто бараном вродиться, тому вовком не бути». Підійде Бронька — кургузій, немов обгорілий недокорчований пеньочок, протираючи затягнуті слизнявою очі,

поканючить у санітарів «Прими», а далі сяде і треться сидницею об білу кахлю; і Лорд пам'ятав цю білу, ребристу кахлю, — пам'ятав ще з армійських часів, бо про те, що він думав, нагадувало місиво зелених мундирів, бо те, що надходило, не утнеш ні спогадом, ані думкою. Отак підстрибує до довготелесого Лорда з рудими пацьборками до пліч, «да падліна больно умний штови стрічся», — а зір того Лорда нишпорить червом по всіх закутках, для Броньки завше знайдеться смачний, просмерділий недопалок, вилежалий десь під теплобатареею недопалок; а найбільше задоволення для Броньки виставляти напоказ статевий член — зирити на нього, ховати, знову зирити, показувати санітарам, о-о-о, Бронька ще молодець; підійде Бронька, лагідно притулиться до плеча Лорда, нагадає, що земляк Лопатин: «Ти того... не зв'язуйся з Лопатою, бо ото так, — церква стояла у нас, у Попівцях айайай стояла. Антіквар, а не церква: рублена, дерев'яна; батюшка так читали, так читали і все по-нашому читали, так читали, ох-ох-ох читали, як говорив батюшка — слізьми сходилися, — тоді я малітгусинький був, такий собі шалапут... голова болить, голова болить... ай-ай-ай свистить голова... а в церкві прохолода, руки дубіють навіть у спеку, у серпень або мов у лісі...» — по хвилі Бронька змовкав, стрибав на лівій нозі, немов витрушував воду з вуха, як дітлахи таке проробляють, вискочивши зі ставу, — очі вертілися орбітою: жовті білки з синіми прожилками; Лорд тужив мізки: сірий очерет, прогнутий вітром, вітром, що падав десь ізгори рудуватих круч, а він, маленький недоросток, по-дорослому цілує зовсім тобі дорослу дівчину: отямившись, обертав голову, підступав до заґратованого вікна, тріщав верболозом за стінами, і озеро рябіло; Лорд переводив зір і бачив у тумані сині плями, жовті образки, що віддалялися й танули, а потому Броньку, що вистрибує, присідає навпочіпки і тягне Лорда за коміра: «Перестала голова свистіть...

перестала. Зовсім перестала, а у брата Лопати свистіла, — ми тоді маленькі були, отакенькі були, — тут він знову стрибав на нозі, — а свистіла... свистіла, бо батько як прийшли, большеки пороли шомполами, усіх пороли, а їх не зайняли: старий балакав, що вони од протелірату... батько Лопати з дідом Єрескою побили шибки та й у церкву влізли... а брат після того, як вони... ой голова свистить... свистить голова... і в брата Лопатиного свистіла...» — Бронька щезав, і Лорд уже бачив його, визирнувши з «лежачої», бачив, як у міцного гевала санітарного корпусу мало не до вуха розтягувалась посмішка, а Бронька шепотів щось на вухо, простягав п'ятірню, а той, вислухавши, хилитав ляльковою голівкою і вів Броньку до туалету; загодя вертали — санітар з упрілим чолом, а Бронька підтримував руками сідницю, шкутильгаючи добирався до дивана, зганяв обмашеного зеленкою, у виразках Лопату: «Ну що? Хто краще кінчив... Ото о-о-о», — вмовившись, повертав до Лорда: «ай-ай-ай залізли на церкву, б'ють сокирою, а батюшка заюшеними губами говорять, молитви липнуть до губів... Юшку батюшка обтирають, баби кричать не своїм гласом... дзвін калатнув, дід бах сокирою, бах сокирою... тут червоним зайнялося, кругом церкви зайнялося, дзвін у-у-у проламав крилос, упав, покотився, ноги луснули у тракториста, — хрясь, гілкою сухою тріснути, — а тракторист уже ворота поламав, і ікона Миколи Чудотворця в bagno... і хрест птахом полетів над селом, упав за селом, бо Єреска шмаг по хресту, шмаг, і хрест полетів і упав на сел...» — Бронька уклякав, і Лорд відвертався до заґратованого вікна; Бронька знову пускався кола, — чіпляв санітарів руками, санітари давали копнів, — падав навзнік біля вбиральні і жалібним голосом канючив «дай, дай, дай, дай, братка, покурити... дай», — дриґав рукою по-жебращькому; медперсонал переморгувався: «Може, Бронька, тебе виписувати пора — больно похож на

умного человека...» — відтак Бронька підступом, крадькома до лежачої палати: «...батько Лопати повистелював іконами підлогу у свинарнику, став потому, взявся у боки і горланить через тин, пританцьовуючи, до брата мого: мов, «Никифоре, покарав мене Бог, га?» — і сміється, сміється... колись сміх людський був, а то жах — нелюдське щось... а син його на острові телят пас, зелений острів од трави, — пас та книжку читав айайайай, — як поверне головою — хряц — так і ходив місяців зо два, ревів биком, а нормальним же вродився — матір рідну у свинарнику, у яслах покрив, поговорювали, він, той виблядок, точно їхній виблядок до інституту подався, заздри я йому, айайай заздри...» — пускаючи соплі, вистрибом біг, сідав на гузно, перебираючи руками, тягнув по кахлі упродовж коридору; старі в'язні божевільні за номером п'ятим поговорювали, що на «лежачу» тягне, бо там жратву на тацях, прямо під носа приносять, і що він, Бронька, ніякий не вчитель, і з нього вчитель, як хрін із мірошника, бо сам баптист, а з Лопатою вони не поділили сестри по вірі: еч, вовк линяє, а натури не міняє. Головному лікареві ця метушня з Бронькою обридла; підходив: «На лежачу». Там-то Лорд і потоваришував з Лопатою — нікуди дітися од Броньки: «...а у синочка шия хрясь, так і помер там же на яслах, де матір покрив»; Лопата тулився до Лорда і годинами розповідав про дітей та про пристрелену дружину: «Вона лежить, а з дула дим... тоненький дим... сизий дим»; підходив лікар, після чергової очистки мізків сульфазином та шоккових сеансів інсуліну, лагідно, мовби хворий у хворого, питав Лопату: «Ну што, лучше? Ну-ну-ну-у... Завтра зайдьоте ко мне». Зайти «ко мне» страхопудило хворих, означало «постукать»: лікар складе на відполірованій поверхні столу руки, складе, а перед тим попільничку тобі довірливо, сигарету, ще й сірником кресне: «а што там, а почему, да і как так можна, у вас ведь»; люди водили

ЗМІСТ

СТАЛИНКА	3
Частина перша	5
Частина друга	51
ДОФІН САТАНИ	115
1. Початок	117
2. На крилах зла	174
3. Ракша	216
4. Поклик	265
5. Зустрічі	292
6. Ромодан	330
7. Ліліт	352
8. Танок смерті	383